

RPL § 752, stk. 3., 2. pkt.:

»Løfter, urigtige foregivender eller trusler må ikke anvendes«

Af kandidatstipendiat JOHN PETER ANDERSEN, Institut for proces- og kriminalvidenskab

1. Den retshistoriske baggrund: Inkvisitionsprincip og anklageprincip

RPL § 752,3,2 er et arvestykke fra forrige århundredes store reformskridt i retning af at omlægge den danske strafferetspleje fra en inkvisitorisk til en akkusatorisk kriminalprocesordning.

Betegnelsen inkvisitorisk kriminalproces er et typebegreb, der sammenfatter en række karakteristiske træk ved de processystemer, som helt tilbage fra kanonisk tid var dominerende i europæisk ret. I ren form kendetegner en inkvisitorisk kriminalproces sig ved, at de væsentlige funktioner i strafforfølgningen er samlet hos et enkelt organ, retten.¹⁾ Tiltalerejsning, fremskaffelse af bevismateriale mod den anklagede, afhøring af den anklagede og af vidner, iværksættelse af eventuelle tvangsindgreb og endelig også den afsluttende domfældelse – alt beror suverænt hos retten. Den anklagede nyder ingen partsbeføjelser. Han har ingen forsvarer til at tale sin sag og forfægte sine synspunkter. Retsprocessen omgærdes ikke af ydre kontrolmekanismer i form af offentlighed eller aktindsigt. Den anklagede er en retsløs undersøgelsesgenstand, der skal fravristes sandheden og selv er pligtig at bidrage til dens oplysning. Nægter han, kan han selvstændigt straffes herfor.²⁾

I modsætning til denne retsplejemodel stiller sig den akkusatoriske kriminalproces baseret på det såkaldte anklageprincip.³⁾ Her er først og fremmest anklagefunktion og domsfunktion holdt adskilte. Sagens indledende efterforskningsmæssige og påtale-mæssige stadium varetages af særlige fra domsmagten udskilte organer, politi og an-

klagemyndighed. Først når disse organer rejser tiltale for retten, bliver denne en del af procesforløbet. Retten er her en rent prøvende instans, som neutralt og tilbagetrukket og uden forudgående involvering i sagens materielle tilblivelse og opbygning skal tage stilling til de af anklagemyndigheden fremsatte påstande. I konsekvens heraf er den tiltalte at opfatte som part i sagen.⁴⁾ Han nyder en række rettigheder, som han kan kræve respekteret af sin modpart, om fornødent med rettens bistand. Hovedhjørnesteinen i denne partstilling er tiltaltes ret til at nægte at udtale sig.⁵⁾ Om nogen partstilling ville man ikke kunne tale, såfremt tiltalte var forpligtet til at redegøre for ethvert forhold, som anklagemyndigheden måtte kræve oplyst. Tiltaltes ret til tavshed skal ses i sammenhæng med det grundliggende princip om, at enhver er uskyldig, indtil det modsatte er bevist. Det påhviler anklagemyndigheden at føre beviset. Det ville være uforeneligt med denne bevisbyrdefordeling, hvis tiltalte under strafansvar var forpligtet til med egne ord at opbygge et for ham selv fældende bevisgrundlag. Beviset ville da ikke kunne siges at være ført uafhængigt af tiltaltes benægtelse. Det ville være præsteret ved med tvangsmidler at nedbryde hans vilje til at forsvare sin uskyld.

Det er en anden sag, at tiltalte rent faktisk kan skade sin sag ved at nægte at udtale sig. For politisager er en sådan straffeprocessuel skadesvirkning lovfæstet i RPL § 934.stk. 1., en regel, der daterer sig helt tilbage til det oprindelige retsplejeudkast fra 1875 (§ 367), der iøvrigt indeholdt samme regel for private straffesager (§ 453).

Fra særlovgivningen kendes en lignende skadesvirkning fra Jagtloven, hvor den intrikate bevissituation i sager om ulovlig jagt har ført retspraksis ind på den kurs, at hvis tiltalte viger udenom og ikke vil forklare sig, så må han anses for skyldig.

Tiltaltes tavshedsret skal også ses i lyset af den retsidé, at ingen skal være forpligtet til at inkriminere sig selv.

Det er en idé, der tangeres i de tilfælde, hvor der påhviler en person en vis anmeldelsespligt overfor politiet i relation til begivenheder, der kan indebære et muligt strafansvar for ham selv. Det er tilfældet efter Færdselslovens § 9, stk. 2., der pålægger skadevolderen ved en færdselsulykke med ikke ubetydelig skade at underrette politiet.

Derimod er idéen tilgodeset ved, at sigtede ikke kan straffes for at have ødelagt forbrydelsens spor i det øjemed at undgå opdagelse, jfr. Strfl. § 125.

Princippet om tiltaltes tavshedsret brydes imidlertid med et andet vigtigt straffeprocessuelt princip – princippet om den materielle sandhed. Selvom tiltalte ikke er forpligtet til rent verbalt at åbenbare sig, må han i en række andre relationer finde sig i at blive behandlet som en undersøgelsesgenstand, der kan aftvinges bevisdata, som kan kompromittere ham lige så effektivt, som hvis han selv lagde kortene på bordet. Optagelse af fingeraftryk, blodprøveudtagelse, konfrontation, ransagning m.m. er alle indgreb, der bevæger sig ind i tiltaltes ellers beskyttede integritetsområde og udsætter ham for påtvungen afsløring af mulig strafskyld.⁶⁾

RPL § 752,3,2 er et direkte udslag af princippet om sigtedes ret til at nægte at udtale sig. Bestemmelsen stammer oprindeligt fra 1875-udkastets § 204, stk. 5., hvor det hedder, at »løfter, urigtige foregivender, trusler og andre tvangsmidler må ikke anvendes for at bevæge den sigtede til tilståelse eller anden udtalelse af bestemt indhold«. ⁷⁾ Ifølge motiverne er denne bestemmelse givet i overensstemmelse med den

grundsætning, at »... tvangsmidler, der går ud på at nøde en sigtet til en erklæring; er utilladelige«. ⁸⁾

I 1899-udkastet findes bestemmelsen i § 154 og er her omredigeret til: »Løfter, urigtige foregivender eller trusler må ikke anvendes« ⁹⁾ – den nugældende formulering. Nogen realitetsforskel mellem 1875-udkastet og 1899-udkastet er der dog i virkeligheden ikke tale om. Begge formuleringer er givet i tilslutning til den målsætning at »... gennemføre det hovedprincip i anklageprocessen, at ingen tvang må anvendes overfor sigtede til fremskaffelse af tilståelse«. ¹⁰⁾ Begge udkast rummer da også et særskilt forbud mod at anvende tvang i afhøringsøjemed. ¹¹⁾

Det sidste udkast blev fremsat uændret i 1901 og dannede grundlag for den nye straffeprocessordning, der sammen med den civile retspleje blev vedtaget i 1916.

Reglen har stået uforandret op gennem århundredet og er ved den seneste rokering blevet placeret i RPL kap. 68 om afhøringer. ¹²⁾ Reglen gælder ikke alene under den udenretlige afhøring hos politiet, men også ved afhøringer i retten, jfr. henvisningsreglen i RPL § 754.

2. Indholdet af RPL § 752,3,2

Det fælles træk ved de afhøringsmidler, som RPL § 752,3,2 forbyder, er, at de bringer sigtedes tavshedsprivilegium i fare. Løfter til sigtede om fordele kan lokke ham til at tale under omstændigheder, hvor hans forsvaret i virkeligheden er bedst tjent med, at han er tilbageholdende med erkendelser. Urigtige foregivender kan bringe ham i vildfarelse med hensyn til hans egne rettigheder og det materiale, som politiet har på ham, og dermed forlede ham til at udtale sig i strid med egne interesser. Trusler kan skræmme ham til at tale.

2.1. Løfter

De løfter, der omfattes af forbudet i RPL § 752,3,2, er løfter, der afgives som led i af-

høringen med sigte på at fremkalde en ikke pligtmæssig forklaring fra sigtede. Det vil normalt dreje sig om løfter, som stiller den sigtede visse fordele i udsigt, såfremt han opgiver sin tavshed og samarbejder med politiet om sagens opklaring. Løfter om ulemper, hvis sigtede ikke følger sig, er at opfatte som trusler.

Det kan diskuteres, om løfter, der indgår i et plea-bargaining-arrangement¹³⁾ med henblik på at sikre eller muliggøre strafforfølgning, falder ind under RPL § 752,3,2's løftebegreb.¹⁴⁾ *Imod* kan anføres, at den slags arrangementer kan gives form af en detaljeret og præcis aftale, der gør det muligt for sigtede, eventuelt med bistand af hans forsvarer, at gennemskue, vurdere og afveje de fordele, og ulemper, der er forbundet med at gå ind på aftalen. Den forledelse til at prisgive tavshedsretten, som RPL § 752,3,2 er rettet på, træder derfor i baggrunden. Det kan også siges, at forbudet ikke bør afskære den part, i hvis interesse forbudet er givet, fra at opnå en gunstigere retsstilling, hvor dette er muligt og bedst stemmende med hans interesser.

For at lade plea-bargaining-aftaler indgå under forbudet taler derimod de mere almene interesser i, at de retshåndhævende myndigheder ikke forlader sig på en etisk tvivlsom sjakren med spørgsmålene om skyld og straf. Selvom straffeprocessen er behersket af et opportunitetsprincip,¹⁵⁾ er dette princip ikke ment at skulle forvaltes på grundlag af nogen forhandlingsmaksime, der tillader myndighederne at handle om strafspørgsmålet for at løse sagen på et passende kriminalretligt forlig. Aftaler og tilsagn om immunitet mod strafforfølgning må derfor reserveres for de mere ekstreme situationer, hvor mindre betydelige hensyn udvejes af vægtige retsforfølgningsinteresser, der kan tilgodeses gennem et aftalearrangement.¹⁶⁾ Den grundliggende retside, der her bryder igennem, er i virkeligheden nødretsgrundsætningen, der altid må medlæses som et forbehold, som kan aktualiseres i konkrete situa-

tioner af ekstrem beskaffenhed.

Selvom det nødretlige spring mellem det ofrede gode og det vundne gode i nogle tilfælde er tilstede, kan det naturligvis være et spørgsmål, om de interesser, som omgiver det ofrede gode og som prisgives ved et plea-bargaining-arrangement, ikke kan være af så principiel natur, at det må være udelukket at handle om straffesagen. Tilfælde af denne art kunne tænkes at komme på tale, hvis anklagemyndigheden ønskede at erhverve et kronvidne fra de sigtedes egen kreds ved at love tiltalefrafald eller påtalebegrænsning til den samarbejdsvillige. Hvis denne selv har gjort sig skyldig i grov kriminalitet, må det virke stødende for retsfølelsen, at staten opgiver sit straffekrav af procestaktiske grunde og så at sige bortsælger den retshåndhævelse, som staten er sat til at vogte på vegne af den forurettede part. Omvendt kan den etiske vurdering stille sig, hvis det udsete vidne kun har mindre synder på samvittigheden og sidder inde med en viden, der er afgørende for, om gerningsmanden til en grov forbrydelse kan straffes.¹⁷⁾

Løfter om anonymitet til sigtede, såfremt han forklarer om andres kriminalitet, rejser særlige problemer. Anonymitetstilsagn kan forstås på flere måder. Der kan være tale om, at den afhørende politimand lover at beskytte sin kilde ved at holde denne unavn-given eller lover oplyseren, at rapporten ikke vil blive fremlagt i retten. Ingen af disse muligheder er skudsikre. Selvom den afhørende politimand loyalt søger at holde sit løfte, kan han pålægges vidnepligt i retten efter RPL § 169, stk. 2, 2. pkt., selvom hans foresatte iøvrigt har støttet ham i hans kildebeskyttelse.¹⁸⁾ Forsikringer om, at rapporten ikke vil blive fremlagt i retten, er heller ikke ensbetydende med, at oplyseren kan fæste lid til at forblive anonym. Ændringer i sagens udvikling kan føre til, at fortrolighedstilsagnet må vige til fordel for sagens gennemførelse. Oplyseren kan tænkes indkaldt som vidne, enten af anklagemyndighe-

den eller af forsvareren, hvis denne bliver bekendt med forholdet.¹⁹⁾

Hvis løftet går ud på, at oplyseren skal kunne afgive anonym vidneforklaring i retten, er tilsagnet helt uden for politiets rådgivningssfære. Anonymisering i retsprocessen beror alene på rettens afgørelse og må betragtes som en absolut undtagelsesforeteelse.²⁰⁾

Anonymitetsløfter har i første række til formål at yde sigtede beskyttelse mod eventuelle repressalier og hævnakter fra de personers side, hvis kriminelle handlinger han udtaler sig om. For så vidt hans forklaring ikke berører ham selv, kunne man derfor ledes til den slutning, at tavshedsprivilegiet for hans eget vedkommende ikke anfægtes. Denne slutning vil normalt ikke være holdbar. Sigtedes udtalelser må ses i sammenhæng med hans eget forhold. Udsigten til velvillig behandling fra politiets side og til rabat ved strafudmålingen i hans egen sag vil være faktorer, der er med til at bestemme hans samarbejdsvilje. Løfterne må derfor betragtes som mere eller mindre diffuse led i en forståelse eller aftale mellem sigtede og politiet. Der er derfor ikke grund til at udskille disse løfter fra RPL § 752,3,2's område, blot fordi de ikke primært har til formål at afæske sigtede en forklaring om egne forhold. Det skal naturligvis sammenholdes med, at sigtede så at sige selv råder over den implicerede beskyttelsesinteresse og derfor kun bringer spørgsmålet om RPL § 752,3,2 på bane, når han ser, at modparten løber fra sin del af aftalen.²¹⁾

Bortset fra disse tilfælde er spørgsmålet efter hvilke almindelige synspunkter, grænsen mellem tilladelige og utilladelige løfter efter RPL § 752, 3, 2 skal drages.

Efter bestemmelsens baggrund må kerneområdet for det utilladelige antages at være løfter om fordele, som løftegiveren, den afhørende politimyndighed, ikke har kompetence til at råde over, ikke har reel indflydelse på eller som efter almindelige forvaltningssynspunkter vil indebære en grov vil-

kårlighed. Hvis politiet lover nedsat strafudmåling eller påtalebegrænsning, loves der noget, som kun retten eller den højere anklagemyndighed har rådighed over. Loves der særlige privilegier under et fængselsophold eller lover politiet at gøre sin indflydelse gældende til fordel for sigtede i en eller anden sammenhæng, der ikke vedkommer straffesagen, vil der i reglen være tale om forhold, som politiet ikke har reel indflydelse på. Hvis politi og anklagemyndighed engagerer sig i grove og usaglige udsving i tiltalepraksis baseret på sigtedes villighed til at samarbejde, må de implicerede løfter geråde i strid med almindelige forvaltningsretlige lighedsgrundsætninger.²²⁾

Uden for RPL § 752,3,2 falder den loyale og korrekte oplysning til sigtede om virkningerne af, at han står fast på sin ret til ikke at udtale sig. Det må regnes for tilladt at informere sigtede om, at en tilståelse fra hans side vil kunne forkorte behandlingen af hans sag og eventuelt bane vej for, at hans sag kan behandles som en tilståelsessag efter RPL § 925. Også muligheden for at undgå kollusionsarrest efter RPL § 762, stk. 1, nr. 3. må kunne oplyses uden konflikt med RPL § 752,3,2. Det samme gælder oplysning om, at bistand til sagens opklaring kan få betydning for strafudmålingen.

Nu siger det sig selv, at disse juridiske funktionssammenhænge med den rette retoriske drejning kan præsenteres på en måde, der giver en ængstelig sigtet det klare indtryk, at han gør klogest i at gribe den udstrakte hånd. Bedømmelsen af, om der er handlet i strid med løfteforbudet, bør af den grund, men også af bevismæssige grunde, søges knyttet til mere objektive holdepunkter end den konkret anvendte afhøringsteknik, selvom excesser i så henseende naturligvis kan bringe RPL § 752,3,2 ind i billedet. Såfremt forholdet overhovedet lader sig bringe på det rene – f.eks. hvis der foreligger en skriftlig aftale – bør et vægtigt moment være, om politiet i virkeligheden har aflagt *falsk løfte* som ved at bortlove et gode, der

ligger uden for politiets kompetenceområde.²³⁾

Hvis sigtede rent faktisk opnår de tilsikrede fordele, som blev stillet ham i udsigt mod at lægge kortene på bordet, vil han normalt ikke finde anledning til at beklage sig. Det er hvis den tilsikrede fordel udebliver, at han med rette kan føle sig ført bag lyset. Han er da blevet forledt til at opgive sit tavshedprivilegium under falske forudsætninger.

2.2. Urigtige foregivender

Ved siden af løfter forbyder RPL § 752,3,2 *urigtige foregivender*. Under dette begreb må indbefattes enhver verbal eller handlingsmæssig tilkendegivelse, der har til formål at bibringe sigtede og faktisk bibringer ham en faktisk eller retlig vildfarelse, der sætter ham under pres for at fortælle sandheden.²⁴⁾ Til de klassiske blandt de således fremkaldte faktiske vildfarelser hører det tilfælde, hvor politiet bilder sigtede ind, at hans medsigtede allerede har tilstået og berettiget om hans rolle i sagen. Andre tilfælde er, hvor politiet fortæller sigtede, at man har fundet hans fingeraftryk på gerningsstedet, at hans offer har udpeget ham, eller at man har udsagn fra tredjemand, der modsiger hans alibi. Mere raffineret kan det være, hvis det psykologiske pres lægges gennem en appel til sigtedes anstændighedsfølelse: at sigtelsen snart kan ventes frafaldet, fordi en anden person allerede har påtaget sig skylden og tilstået forbrydelsen.

De retlige vildfarelser fremkaldt ved urigtige foregivender kan angå sigtelsens indhold eller sigtedes retsstilling. Det første foreligger, hvis politiet fortæller sigtede, at han sigtes for et groft røveri, når der i virkeligheden kun er tale om et tyveri. Det andet foreligger, når sigtede får at vide, at han er forpligtet til at fortælle sandheden. Urigtige foregivender af denne type er ikke kun forbudt ved RPL § 752,3,2. Efter bestemmelsens stk. 1. påhviler der politiet en positiv oplysningspligt med hensyn til at bringe sigtede ud af eventuelle vildfarelser om sin

retsstilling, idet han skal gøres udtrykkelig bekendt med sigtelsen og med, at han ikke er forpligtet til at udtale sig.

Andre urigtige foregivender rettet på fremkaldelsen af retlige vildfarelser kan være udsagn om, at sigtede kun kan appellere en eventuel dom, hvis han tilstår, eller at han ikke har ret til forsvarerbistand under afhøringen.

Det karakteristiske træk for de urigtige foregivender, der forbydes af RPL § 752,3,2 er, at de indebærer en manipulation af sigtedes bedømmelse af hans egen stilling i sagen.

2.3. Trusler

Forbudet mod trusler i RPL § 752,3,2 er et udslag af det almindelige princip i strafferechtsplejen om, at tvang i afhøringsøjemed ikke må anvendes.²⁵⁾

Som for løfter og urigtige foregivender lader skellet mellem det tilladelige og utilladelige sig ikke fiksere skarpt. Trusler om et onde, f.eks. kollusionsarrest, såfremt sigtede ikke fortæller sandheden, er forbudte. Oplysninger om et onde, f.eks. kollusionsarrest, såfremt sigtede ikke fortæller sandheden, er tilladte.

Uden for de tilfælde, hvor der er tale om klart illoyal og intimiderende behandling af sigtede, bør man derfor fokusere på, om der trues med tvangsmidler af en type, som enten ligger uden for politiets kompetenceområde eller som ikke er legalt anvendelige. Trusler om udvisning fra landet eller trusler om kastraktion er eksempler.

Udarter truslerne til fysisk eller psykisk tvang med sigte på at nedbryde sigtedes modstandsvilje, er forholdet i åbenbar strid med RPL § 750.²⁶⁾ Udmattelsesafhøringer er specifikt forbudt efter RPL § 752, stk. 4., 1. pkt.²⁷⁾

3. Hvem kan påberåbe sig RPL § 752,3,2?

Efter sin placering og principielle baggrund er RPL § 752,3,2 en beskyttelsesregel for sigtede. At sigtede kan gøre gældende, at de

mod ham førte beviser hviler på en afhøring i strid med reglen, er derfor ligetil.

Mere tvivlsomt er det, om afhøring af ikke-sigtede personer omfattes af bestemmelsen. Kap. 68 rummer igen sikre henvisningsregler, der overfører forbudet på politiafhøringer af ikke-sigtede. For sådanne afhøringer gælder, at politiet skal oplyse om vidneudelukkelses- og vidnefritagelsesreglerne, at vidnerne skal afhøres enkeltvis, og at afhøringen i øvrigt skal ske på en sådan måde, at den er egnet til at fremkalde en tydelig og sandfærdig forklaring, jfr. i det hele RPL § 753's henvisning til reglerne i RPL kap. 18 om vidner.

Det kan ikke hævdes, at de beskyttelsesinteresser, som er kernen bag RPL § 752,3,2, er udsatte på samme måde, når der er tale om afhøring af ikke-sigtede. Ikke-sigtede er ikke udset som straffeobjekt og har derfor ikke behov for de samme stærke processuelle garantier som sigtede. Ikke-sigtede har ikke pligt til at udtale sig til politiet, jfr. RPL § 750, men kan senere forpligtes til at afgive forklaring som vidne i retten, medmindre udelukkelses- eller fritagelsesregler kommer ind i billedet. En pression mod ikke-sigtedes forklaringsvilje kan derfor som udgangspunkt komme på tale.

Selvom RPL § 752,3,2 formelt ikke gælder for afhøringer af ikke-sigtede, fører almindelige efterforskningsgrundsætninger dog til, at der i vidt omfang må gælde det samme.²⁸⁾ En målrettet brug af de forbudte afhøringsmidler overfor en ikke-sigtet kan i høj grad bidrage til at stille sigtede i et dårligt lys og derved udmønte sig i et forvrænget og upålideligt efterforskningsmateriale i sagen imod ham. Tvang og trusler må givetvis være udelukket allerede i kraft af RPL § 750 og § 184, stk. 1. Løfter, der stiller vilkårlige, ikke procesrelevante fordele i udsigt for den afhørte, såfremt han til politiet meddeler visse oplysninger, må som udgangspunkt også anses for tvivlsomme.²⁹⁾ Løfter, som angår beskyttelsesforanstaltninger i relation til sagen og afhøringsemnet, f.eks. løf-

ter om anonymitet og kildebeskyttelse, kan derimod ikke betragtes som illegitime, når de i øvrigt bæres af saglige grunde. Noget andet er, at det er sin sag at fæste lid til et sådan løfte.

Hvad angår urigtige foregivender, må der levnes politiet et vist spillerum til at præsentere sagens fakta på en for efterforskningsformålet hensigtsmæssig måde. På sagens tidlige stadier, før en eventuel mistanke har udfældet sig i en sigtelse, er politiet selv herre over de indvundne oplysninger og dermed i hvilket omfang, der skal frigives informationer om sagens opklaring til offentligheden.

I sammenhæng hermed må det regnes for fuldt legalt, at politiet i større drabssager, hvor falske tilståelser erfaringsmæssigt forekommer, anvender urigtige foregivender i den frigivne information for senere at kunne bedømme en tilståelses ægthed ud fra de tilbageholdte kontroloplysninger.

Denne almindelige efterforskningsstrategi må også smitte af på de situationer, hvor efterforskningen tager form af en egentlig afhøring af ikke-sigtede personer. Den afhørte har ikke noget krav på at blive informeret om sagens detaljer eller på at få at vide, hvad politiets efterforskning i øvrigt har bragt for dagen. Omvendt kan den pågældende i første omgang afslå at bidrage med oplysninger, når der ses bort fra navn, adresse og fødselsdato.³⁰⁾

Politiets afhøringsform begrænses dog i disse tilfælde også af RPL § 184, stk. 1, jfr. § 753. Urigtige foregivender, som forfalsker eller forvrænger afhøringsstemaet og får den afhørte til at justere sin sandhedsopfattelse og sine udsagn efter efterforskerens ønsker, er utilladelige.

Reglen RPL § 184, stk. 1, har til formål at begrænse afhøringens form i den udstrækning den er hindrende for sagens oplysning.³¹⁾ Urigtige foregivender, som befordrer dette formål fremfor at hindre det, er ikke i strid med reglen. En standard for brugen af sådanne foregivender i samspillet

mellem den afhørende part og den afhørte må i politifasen bero på mere efterforskningsmæssige betragtninger end på strengt formelle juridiske ræsonnementer. Den ledende ide er objektivitetsprincippet. Under hensyn hertil må det anses for tilladt for politiet at anvende almindelig psykologisk taktik i opklaringsarbejdet og f.eks. fremme det indtryk hos den afhørte, at politiet allerede ved besked med sagens sammenhæng, hvorfor det ikke tjener noget fornuftigt formål at spille intetvidende.

Situationer kan også opstå, hvor sandhedens sag er bedst tjent med en hvid løgn.³²⁾ Hvis løgnen ikke griber forstyrrende ind i selve autenticiteten af efterforskningsresultatet og i øvrigt ikke ligger i konflikt med nogen beskyttet interesse, rammes den næppe af juridiske indvendinger.³³⁾

At man for urigtige foregivers vedkommende må give plads for en vis smidighed, skal også ses i sammenhæng med, at de retsvirkninger, som det normalt kunne komme på tale at knytte til eventuelle forsyndelser mod sanddruheden, ville være beskedne.³⁴⁾

Uden for hvad der her er nævnt falder de tilfælde, hvor de urigtige foregivende beløber sig til en åben forsømmelse af oplysningspligten efter RPL § 753 – f.eks. hvis politiet overfor den sigtedes ægtefælle foregiver, at hun ikke kan sige nej til at vidne mod manden i retten. Her kan et eksklusionssynspunkt slå igennem og føre til, at den afgivne forklaring må udelukkes fra retsprocessen.³⁵⁾

Hvis der ved afhøring af ikke-sigtede på utilladelig vis er anvendt midler af den i RPL § 752,3,2 nævnte type, eller den ikke-sigtede i øvrigt er afhørt i strid med RPL § 750, stk. 1 og § 184, stk. 1 og 2, kan såvel sigtede som ikke-sigtede påberåbe sig dette.

Derimod vil der ikke kunne blive tale om, at anklagemyndigheden på sin side kan påberåbe sig, at en forklaring, belastende for tiltalte eller ej, som er afgivet til politiet i strid med RPL § 753,3,2, skal holdes ude fra

retsprocessen, når tiltalte selv ønsker den frem. Tiltalte vi i kraft af sin ret til at udtale sig alligevel kunne gentage den i retten, hvorfor eksklusion selvfølgelig ville være meningsløs.

Spørgsmålet om overtrædelse af RPL 752,3,2 er et spørgsmål om lovligheden af politiets efterforskningskridt. Det er derfor underkastet rettens prøvelse i medfør af RPL § 746, stk. 1. Spørgsmålet kan dog også indbringes for lokalnævnet efter reglerne i retsplejelovens kap. 93b.

4. Hvis RPL 752,3,2 overtrædes

Hvis det konstateres, at en forklaring er fremkaldt i strid med RPL § 752,3,2 er spørgsmålet, hvilke retsvirkninger, der skal knyttes til en sådan overtrædelse. Problemet drejer sig om ulovlige beviser.³⁶⁾ Beviset – den afgivne forklaring – er blevet til ved ulovlige afhøringsmidler.

Det almindelige synspunkt i dansk strafferetspleje er, at fremskaffelsesmådens ulovlighed ikke udelukker, at beviset kan anvendes i retsprocessen.³⁷⁾

I problemet om ulovlige beviser brydes de almindelige kriminalpolitiske vurderinger. På den ene side tilsiger hensynet til kriminalitetsbekæmpelsen, at straffskyldige personer ikke bør gå fri, blot fordi beviset for deres skyld er tilvejebragt under tilsidesættelse af visse regler. Sanktion af denne overtrædelse må rettes mod de ansvarlige efterforskere og ikke udløse en uventet gevinst for den, som beviset belaster.

På den anden side taler hensynet til borgernes retssikkerhed, for, at de regler, som gælder for politiets efterforskningsvirksomhed – regler, der ofte er udslag af fundamentale, grundlovssikrede rettigheder, fordi den pågældende efterforskning træder ind på vitale områder af enkeltmenneskes tilværelse – holdes strengt i hævd ved at annullere retsgyldigheden af de på ulovlig vis indvundne beviser og på den måde udelukke ethvert incitament til overskridelser.

Begge hensyn er vægtige, og netop derfor

bør ingen af dem være enerådende. Skydes hensynet til kriminalitetsbekæmpelsen i forgrunden, opnår man, at retsforfølgningen mod strafskyldige personer effektiviseres i kraft af, at bevisadgangen lettes. Men prisen betales med en svækkelse af det retsværn, som skal beskytte borgernes frihedsrettigheder mod uhjemlede myndighedsindgreb. Den ensidige fokusering på strafferetlig resultatfrembringelse kan føre til, at personer, der ikke er strafskyldige, suges ind i det strafferetlige system, fordi energiske efterforskningsmetoder har kunnet påvise visse mindre forseelser eller fordi en kritikløs holdning til bevisfremskaffelse i visse tilfælde kan tænkes at afføde egentlig bevisplantning.

Et vidtgående mandat til at begå ulovligheder i retfærdighedens tjeneste vil næsten uundgåeligt sænke det etiske niveau hos de involverede og sløre grænsen mellem legitim efterforskning og kriminel adfærd på en sådan måde, at det virkelige kriterium for, hvornår der er tale om det ene eller det andet, bliver om udøveren formelt set hører til på den ene eller på den anden side.

Hvis hensynet til retssikkerheden på sin side tillægges altafgørende vægt, vil dette hæmme politiets opklaringsarbejde med den følge, at kriminelle går fri for retsforfølgning, fordi mulighederne for at efterforske beviserne for deres skyld er for restriktive. I anden runde kan dette presse en del efterforskningsaktivitet over på den forkerte side af loven. Når kontrollen er for stram, går man udenom og finder mere utraditionelle løsninger for at fremskaffe det nødvendige bevismateriale, som derefter søges præsenteret i retsprocessen som lovligt tilvejebragt.

For at undgå de ekstreme løsningers negative følgevirkninger bør problemet om ulovlige beviser løses i et kompromis. De konkurrerende hensyn må forenes i et balancepunkt, som tilgodeser såvel kriminalitetsbekæmpelsens tarv som borgernes retssikkerhed på en måde, der stemmer overens med de mere fintmærkende etiske vurderin-

ger, som straffesystemets regler bringer til udtryk i en grovere gennemsnitsform.

Afgørelsen af, om et ulovligt bevis skal tillades ført til skade for tiltalte, bør træffes ud fra en samlet bedømmelse af sagens omstændigheder. Navnlig bør der ses på grovheden af den kriminalitet, som sagen drejer sig om, og på karakteren af den ulovlighed, som beviset er bragt til veje ved.

Det er værd at betone, at der selvfølgelig ikke er nogen tvingende logisk eller etisk grund til at koble spørgsmålet om bevisfremskaffelsens lovlighed sammen med spørgsmålet om tiltaltes skyld. Hvis målet er at undertrykke ulovlig efterforskningsvirksomhed kan probate disciplinære og strafferetlige reaktioner mod de ansvarlige personer være lige så egnede.³⁸⁾ Der er imidlertid tilfælde, hvor dette synspunkt ikke er dækkende, og hvor bedømmelsen af det ene handlingsforhold må smitte af på bedømmelsen af det andet. Det er, hvor den ulovlige fremskaffelsesmetode er af en sådan beskaffenhed, at det ikke kan udelukkes, at den har påvirket kvaliteten af det fremskaffede bevis, eller hvor den har betaget sigtede for helt centrale rettigheder i hans forsvar. Et eksempel på det første er en tilståelse fremskaffet ved tortur.³⁹⁾ Et eksempel på det andet er hvor sigtede har afgivet forklaring, fordi politiet i strid med RPL § 750, 1. og § 752,1.,1 har pålagt ham at gøre det eller iøvrigt ikke har oplyst ham om, at han har ret til at nægte at udtale sig.⁴⁰⁾

Den retsvirkning, som praktisk set kommer på tale i sådanne situationer, er eksklusion af det ulovligt tilvejebragte bevis, sådan at det ikke indgår i det grundlag, hvorpå retten skal afsige dom.

Spørgsmålet er i hvilken udstrækning de nævnte synspunkter kan overføres på de situationer, hvor sigtedes forklaring er blevet til under tilsidesættelse af RPL § 752,3,2.

For løfters vedkommende afhænger svaret af en konkret vurdering af den afgivne forklarings troværdighed. Der må tages hensyn til løftets indhold, sigtedes situation og

baggrund samt det senere forløb med hensyn til løftets indfrielse. Eklatante tilfælde, der bærer præg af, at sigtede er blevet ført bag lyset og villigt har kompromitteret sig selv i tillid til modpartens ordholdenhed, bør give grundlag for at overveje, om ikke hans forklaring dermed har mistet den grad af pålidelighed, der kan gøre det nærliggende at ekskludere den til fordel for tiltaltes fremstilling i retten.

Hvad urigtige foregivender angår, må det ligge fast, at såfremt de er rettet mod at vildføre sigtede om hans tavshedsret, kan de ikke bedømmes mildere end en overtrædelse af RPL § 752,1,1. I tråd med U1970.901VLD må resultatet blive, at forklaringen udelukkes.⁴¹⁾

Andre urigtige foregivender stilet på at bibringe sigtede en retlig eller faktisk vildfarelse i relation til hans sag, må bedømmes på, om de i alvorlig grad har svækket bevisværdien af hans forklaring. Mindre svækkelse kan kompenseres gennem den frie bevisvurdering. Men mere graverende forvanskninger kan gøre det processuelt acceptabelt at udelukke forklaringen helt og koncentrere bevisbedømmelsen om, hvad der iøvrigt fremføres for retten.

For truslernes vedkommende må en stilningtagen basere sig på de akkusatoriske grundsætninger, som den danske strafferetspleje er forankret i. Trusler om ubehageligheder kan være et lige så effektivt virkemiddel som regulære håndgribeligheder over for sigtede. Ligger det på det rene, at sigtedes forklaring er blevet ham aftvunget ved trusler, taler princippet i RPL § 750,1., stærkt for, at forklaringen må udelukkes. Når manglende oplysning til sigtede om hans tavshedsret kan føre til eksklusion af den afgivne forklaring, er der ikke noget holdpunkt for at nå en anden løsning, når forklaringen ikke er afgivet af uvidenhed om egne rettigheder, men af angst for de fremsatte trusler. Noget tab for retsprocessen vil der i disse tilfælde næppe være tale om. En forklaring, der er blevet til under trusler om tvang,

må som udgangspunkt anses for højst tvivlsom.

For samtlige de i RPL § 752,3,2 nævnte afhøringsmidler gælder det, at *omfanget* af den beviseksklusion, som muligt kan blive udfaldet, må fastlægges i lyset af den indvirkning, som det ulovligt anvendte afhøringsmiddel må formodes at have haft på forklaringen. Forklaringer, som sigtede har afgivet forud for den ulovlige afhøring, rammes derfor ikke af nogen eksklusion. Det samme må gælde en forklaring, som sigtede senere vedstår i retten (en slags straffeprocessuel ratihabitio),⁴²⁾ eller som han har afgivet på trods af en ukorrekt afhøringsform og i fuld erkendelse af sine rettigheder og sin situation.

NOTER:

- 1) Under disse omstændigheder er det naturligvis en ren formssag at betegne det inkvisitoriske organ for retten.
- 2) Jfr. Reskript af 23. oktober 1795, der hjemlede fængsel på vand og brød, såfremt den anklagede vægrede sig ved at give et bestemt svar på de spørgsmål, der forelagdes ham.
- 3) Jfr. RPL § 718.
- 4) Jfr. RPL § 729.
- 5) Jfr. RPL § 750 og 752, stk. 1. Princippet er nedfældet i FNs Internationale Konvention af 16. December 1966 om Borgerlige og Politiske Rettigheder artikel 14, stk. 3., litra g. Danmark har ratificeret konventionen, der trådte i kraft d. 23. marts 1976, og har desuden tiltrådt den særlige protokol om individuel klageret til FNs menneskerettighedskomité.
- 6) Man kan spørge *hvad* det er, der gør sigtedes ret til at nægte at udtale sig (samt de anerkendte analogier heraf, f.eks. aktiv medvirken til rekonstruktion af forbrydelsen) mere beskyttelsesværdig end andre indgreb mod hans person. Svaret ligger i, at en sandhedspligt for sigtede ikke på samme måde som de øvrige efterforskningsmidler retter sig mod at påvise objektive, af hans vilje uafhængige bevisdata. At pålægge sigtede at fortælle sandheden er at gøre indgreb i hans psykiske integritet og forsvarsvilje. Han tvinges ind i et motivationsdilemma, der kan være lige så farligt for den materielle sandhedsprincip som de mere indgribende mod psyken rettede fravristelsesmetoder, hvor man gennem en suspension af hans normale viljesmekanismer og bevidsthedscensur søger adgang til hans subjektive

sandhedsoplevelse som ved hypnose, narkoanalyse og brug af løgnedetektorer. Disse midler er ikke anvendelige i Danmark til brug for afgørelsen af skyldsspørgsmålet. Hypnose og narkoanalyse kan dog anvendes til brug for sanktionsvalget, jfr. Bet. 149/1956 om De Retspsykiatriske Undersøgelser i Straffesager, s. 104-114.

- 7) Jfr. Udkast til Lov om Strafferetsplejen 1875, s. 78.
- 8) Jfr. Motiverne til 1875-udkastet, s. 86.
- 9) Jfr. Udkast til Lov om Strafferetsplejen 1899, s. 59.
- 10) Jfr. Bemærkninger til 1899-udkastet, sp. 99.
- 11) Jfr. 1875-udkastet § 205, stk. 1. og 1899-udkastet § 153, stk. 2.
- 12) Kapitlet er indsat ved lov nr. 243 af 8. 6. 1978. Tidligere fandtes reglen i RPL § 767, stk. 2. og var kun udtrykkeligt møntet på retslige afhøringer. I tilslutning til politiets almindelige informationspligt overfor sigtede, dagældende § 807, stk. 3., ansås det imidlertid for givet, at reglen også gjaldt ved politiafhøringer, jfr. Hurwitz »Den Danske strafferetspleje« 2. udg. 1949, s. 387.
- 13) Termen plea-bargaining stammer fra amerikansk ret og sigter til det forhold, at anklagemyndigheden og sigtede indgår en aftale, eventuelt med rettens tiltræden, hvorefter sigtede i et vist omfang tilstår sig skyldig mod til gengæld at opnå visse fordele, f.eks. påtalebegrænsning eller lavere strafudmåling. I U.S.A. er plea-bargaining et overordentligt udbygget retsinstitut, der reguleres af såvel enkeltstatslovgivning (The Uniform Rules of Criminal Procedure) som af forbundslovgivning (The Federal Rules of Criminal Procedure). Der foreligger en omfattende retspraksis.
- 14) U 1982.1027HKK indeholder ikke nogen principiel stillingtagen hertil, men udelukker den omtvistede vidneforklaring ud fra en troværdighedsvurdering, jfr. RPL § 837, stk. 1 og 2.
- 15) Jfr. RPL § 723.
- 16) Et oplagt eksempel er sagen om dobbeltdrabet ved Femøren på Amager. Efterforskningen viste, at gerningsvåbnet var en gammel seksløber af sjælden fabrikat. For at komme på sporet af morderen, blev der lovet *frit lejde* til den person, som på en eller anden måde havde haft våbnet i sin besiddelse, hvadenten han havde ejet det eller havde stjålet det. Det frie lejde gjaldt overtrædelse af våbenloven og straffeloven i relation til et evt. tyveri af revolveren eller ammunitionen.
Et andet eksempel – båret mere af pragmatiske hensyn – er aftalen mellem bagmandspolitiet og den tidligere B&W-direktør Jan Bonde Nielsen. Den gik ud på at anklagemyndigheden skulle opgive den afsagte fængslingskendelse mod Bonde Nielsen, såfremt han gik ind på at komme tilstede ved domsforhandlingen og iøvrigt erklære sig ind-

forstået med, at sagen kunne fortsættes til endelig dom, hvis han senere skulle udeblive. Denne handel vakte opsigt, og senest har partiet Venstresocialisterne alluderet til sagen med et ironisk lovforslag. Det går ud på, at hvis en sigtet unddrager sig en fængslingskendelse, der er afsagt i medfør af retsplejelovens § 762, og der herefter indgås aftale om sigtelsens bortfald mellem anklagemyndigheden og den sigtede, ophæver retten den afsagte kendelse – eventuelt mod at den sigtede afgiver løfte om at underkaste sig en række nærmere angivne betingelser. Lovforslagets mål er, som det hedder, at bringe retsplejeloven i overensstemmelse med gældende retstilstand (Lovfors. nr. 72, 14.11.84).

Fra udlandet kan nævnes de italienske myndigheders kamp mod den sicilianske mafia, som for nylig har taget en afgørende vending med den 56-årige Tommaso Buscettas afsløringer af forbrydersyndikatets militært opbyggede struktur og organisation og syndikatets rystende aktiviteter, der tæller enhver ugerning fra omfattende narkotikakriminalitet, kidnapning, tortur, røveri, pengeafpresning i stor stil og mord på dommere og anklagere og andre oppositionelle elementer. I disse tilfælde står retssystemet over for en trussel mod selve dets eksistens. Traditionelle juridiske ræsonnementer må derfor vige pladsen for en effektiv kriminalitetsbekæmpelse. Det tab, som retsbegreberne kan siges at lide ved en eventuel immunitetsaftale med Buscetta, der i kraft af hans formodede kommandorang i mafiaen sikkert selv har alvorlige forbrydelser på samvittigheden, må fortone sig ved udsigten til den gevinst for retssikkerheden, som er at vinde ved en større oprævling af et så omfattende og internationalt forgrenet forbryderuvæsen som den sicilianske mafia og dens søsterorganisationer.

- 17) Om en række praktiske eksempler på aftaledispositioner i relation til RPL § 752,3,2 og kritik heraf, se Elsebeth Rasmussen i U 1980B.s.153-157 og U 1983B. s.311-316.
- 18) Jfr. rigsadvokat Per Lindegaard i Anklagemyndighedens Årsberetning 1983. s. 99-100.
- 19) En vidneforklaring i disse tilfælde vil kræve, at sigtedes processuelle stilling er ophørt, f.eks. ved tiltalefrafald eller endelig dom, eller at han ikke er omfattet af en vidnefritagelsesgrund, jfr. U1970.929ØLD, U1975. 14HD, U1982.337HKK.
- 20) Jfr. U1984.81HD, P. Kiil i U1984B.289. Se også U1983.653ØLD. Den seneste højesteretsafgørelse, der godkender anonym vidneførsel, er truffet i forbindelse med sagen om rockerdrabene på restaurant Søpromenaden i København. Jfr. U1984.127HO.
Socialistisk Folkeparti og Venstresocialisterne har d. 11. 12. 1984 fremsat folketingsforslag om forbud mod anonyme vidner. Forslaget har været til

- førstebehandling d. 23. 1. 85, men vil på grund af sin absolutte karakter næppe kunne samle flertal, jfr. Folketingstid. Forh. sp. 4816 ff.
- 21) Jfr. U 1980.637VLD.
- 22) Spørgsmålet, om, hvorvidt udsving i tiltalepraksis kan få betydning for selve straffastsættelsen i den enkelte sag, har været fremme i U1974.604VLD, U1975.874ØLD og U1980.1065VLD. Synspunktet vandt gehør i U1974.604VLD, hvor retten lod anklagemyndighedens uensartede tiltalepraksis komme de tiltalte til gode i form af nedsat strafudmåling efter Strfl. § 80, stk.1. Uden at spørgsmålet ses rejst, lagde retten i U1981.869VLD ved strafudmålingen vægt på den af anklagemyndigheden hidtil fulgte praksis i sager om overtrædelse af lov om butikstid, således at en påstand om konfiskation ikke blev taget til følge.
- 23) Jfr. U1981.369ØLD, der drejede sig om et tilsagn om, at sigtede kunne undgå udvisning. Retten fandt det dog ikke bevist, at et løfte herom var givet.
- 24) Urigtige foregivender, der anvendes som led i efterforskningen uden forbindelse med en afhørings-situation, er tilladte. Det gælder f.eks. den handlingsmæssige foregivelse ved brugen af lokkeduer, der giver rollen som opportunt offer for en fast voldtægtsmand eller tasketyv. Forskellen ligger i, at den vildfarelse, som udbyder sig ved den efterforskningsmæssige foregivelse, ikke som i afhørings-situationen truer nogen beskyttet rettighed (sigtedes tavshedsret).
- I øvrigt vil urigtige foregivender i efterforsknings-sammenhæng undertiden kunne bæres af *nødretlige* synspunkter, f.eks. direkte løgne til en kidnapper om, at den forlangte løsesum er på vej, eller at overgivelsen ikke vil blive søgt politiovervåget.
- 25) Jfr. RPL § 750 og ovenfor s.70.
- 26) Under begrebet tvang henregner ældre teori også den såkaldte »ligkonfrontation«, jfr. H. Munch-Petersen »Den Danske Retspleje« 5. del. 1926, s.116.
- 27) Partiet Venstresocialisterne fremsatte d. 8.10.1981 folketingsforslag om præcisering af afhøringsvilkårene. Forslaget gik ud på, at afhøringen ikke måtte strække sig over mere end 6 timer inden for et døgn. De enkelte afhøringsperioder måtte højst være på 2 timer og skulle adskilles af pauser på mindst 2 timer. I tidsrummet kl. 0.00-8.00 skulle der sikres den afhørte mindst 6 timers sammenhængende hvile.
- Forslaget vandt ikke gehør. Justitsminister Ole Espersen fandt, at det tilsigtede formål – at hindre urigtige tilståelser – allerede var tilstrækkeligt tilgodeset ved reglen i RPL 752, stk. 4. Han henviste også til, at sigtede har ret til at have sin forsvarer tilstede uder afhøringen, Folketingstid.1981-82, 1. saml. s. 918-19, jfr. VS-forslag nr. 23 af 8.10.1981.
- 28) Jfr. Objektivitetsprincippet i RPL § 711 samt Hurwitz »Den Danske Strafferetspleje«, 2. udg. 1949, s. 387.
- 29) Igen må der gøres reservation for det efterforskningsforløb, som ligger uden for den egentlige afhørings-situation. Tilsagn om honorar – inden for de herom gældende regler – til en meddeler for efterforskningsrelevante oplysninger anfægter ikke noget straffe-processuelt synspunkt.
- 30) Jfr. RPL § 750, 2. pkt.
- 31) Noget udtrykkeligt forbud mod suggestive og kaptiøse spørgsmål gælder ikke for vidneafhøringer udover, hvad der følger af RPL § 184, stk. 1. og 2.
- 32) Man kunne tænke sig en *desinformering* af en bestemt personkreds i det øjemed at fremkalde blottelser fra en uidentificeret gerningsmand iblandt dem.
- 33) Anderledes hvis den fra at være et rent afhøringsstrategisk efterforskningskneb også finder vej til politirapporten.
- 34) Jfr. under pkt. 4.
- 35) Jfr. U1976.600VLD, hvor anklagemyndigheden blev afskåret fra at omgå vidnefritagelsen ved afhøring af den rapportoptagende betjent eller ved dokumentation af rapporten. Om problemstillingen, se i øvrigt P. Rørdam i JURISTEN nr. 5, 1984 s. 149-152., samt Bet. 622/1971 om Efterforskning i straffesager m.v., s. 51 om hvornår vejledning efter RPL § 753 skal gives.
- 36) Det afsnit af problemet, som har at gøre med tjenstlige sanktioner mod de ansvarlige myndigheds-personer, behandles ikke her. For politifolks vedkommende beror de disciplinære foranstaltninger på tjenstemandslovgivningens regler. For dommere gælder reglerne i Retsplejelovens kap. 4.
- 37) Jfr. P. Rørdam i JURISTEN 1975. s. 55.
- 38) Et meget vidtgående forslag i så henseende er partiet Venstresocialisternes lovforslag nr. 24. af 8.11.1981 om sanktioner imod tilsidesættelse af retsgarantier. Følgende bestemmelse foreslås indsat i Retsplejeloven: »Enhver polititjenestemand, som overtræder eller passivt er vidende om overtrædelser af de i dette afsnit (RPL kap. 67-75) indeholdte retsgarantier, skal øjeblikkelig og for en periode på mindst 2 år fritages for udøvelse og for ansvar for udøvelse af politimæssige funktioner, som er omfattet af bestemmelserne i dette afsnit.
- Fritagelse i henhold til stk. 1. erstatter ikke sanktioner efter anden lovgivning, som overtrædelsen måtte kunne give anledning til«.
- Forslaget blev afvist og fik skrappe ord med på vejen. Justitsminister Ole Espersen angreb især det vidtfaavnende ansvargrundlag – »...passivt er vidende om...« – for at være ude af trit med forslagsstillerens fremhævelse af proportionaliteten mellem hensynet til retssikkerheden og hensynet til rets-

håndhævelsen, Folketingstid. 1981-82, 1. saml. s. 919.

- 39) Jfr. sagen i NTR 1948.46, hvor en tilståelse blev fremkaldt ved chokbehandling. Selvom tilståelsen efter Højesterets opfattelse skulle være udelukket, blev surrogat-bevisførsel tilladt i form af afhøring af de involverede politifolk.
- 40) Jfr. U1970.901VLD, der udelukkede tiltaltes for-

klaring, fordi politiet ikke havde oplyst ham om, at han ikke havde pligt til at udtale sig.

41) I konsekvens heraf må også surrogater for forklaringen udelukkes, jfr. forholdet i U1976.600VLD, ovenfor note 35.

42) Jfr. U1980.637VLD, der fremhæver dette synspunkt.